

Boolean Cebri ve Lojik Kapılar

Cebirsel Sistem

- Cebirin Anlamı Nedir?
- Matematik Sistem
  - Bir dizi eleman
  - Bir dizi işlem
  - Aksiyomlar ve Kanunlar
- Niçin önemlidir?
- Örnek: Doğal Sayılar üzerinde Aritmetik İşlemler
  - Eleman dizisi : $N = \{1, 2, 3, 4, \dots\}$
  - İşlem Operatörü $+, -, *$
  - Aksiyomlar : Birleşme, Dağılma, Kapalılık, Birim Eleman özellikleri .....
- *Binary : İki girişli işlem operatörü*
- *Unary Bir girişli işlem operatörü*

TEMEL TANIMLAMALAR

- Küme : Aynı özelliğe sahip elemanlar topluluğu
  - S : küme , x ve y : eleman
  - Örnek: $S = \{1, 2, 3, 4\}$
    - $x = 2$ ise o halde $x \in S$.
    - $y = 5$ ise o halde $y \notin S$.
- S kümesi elemanları üzerinde tanımlanan İkili operatör S kümesinden alınan her bir eleman çiftini S kümesindeki bir tek elemana dönüştüren kuraldır.
  - Örneğin: Verilen bir S kümesinde
 $a * b = c$ işlemi düşünelim $*$ bir ikili işlem operatörü gösterir.
Eğer (a, b) eleman çiftine $*$ işlemi uygulandığında c elemanı elde ediliyor ise, $(a, b, c \in S)$
o halde $*$ S kümesinin bir ikili operatörüdür.
  - Diğer yandan. $*$ S in bir ikili operatörü değil ise $(a, b \in S)$
o halde $c \notin S$.

TEMEL TANIMLAMALAR

- Çeşitli cebirsel yapıları formüle etmek için kullanılan en çok bilinen kanunlar şunlardır:

1. Kapalılık (Closure):

S kümesinden alınan her eleman çifti için bir ikili operatör S nin tek bir elemanını elde etme kuralını belirliyorsa bu S kümesi ikili operatöre göre kapalıdır.

- Örneğin: Doğal sayılar $N=\{1,2,3,\dots\}$ + operatörüne göre kapalıdır.

$a+b = c$ Her $a,b \in N$ için bir $c \in N$ dönüşümü tanımlıdır.

– operatörü ise doğal sayılar kümesi için kapalılık özelliğini sağlamaz.

$2-3 = -1$ $2, 3 \in N$, ancak $(-1) \notin N$.

2. Birleşme Kanunu (Associative law):

S kümesi üzerinde tanımlı * ikili operatörü birleşme kanunu sağlaması için:

$$(x * y) * z = x * (y * z) \text{ her } x, y, z \in S$$

$(x+y)+z = x+(y+z)$ + işlemi de bu özelliği sağlar...

3. Değişme Kanunu (Commutative law) :S kümesi üzerinde tanımlı * ikili operatörü değişme kanununu sağlaması için:

$$x * y = y * x \text{ for all } x, y \in S$$

$$x+y = y+x$$

TEMEL TANIMLAMALAR

4. *Birim eleman (Identity element)*: Bir S kümesi elemanı $e \in S$ aşağıdaki özelliği sağlarsa, $*$ operatörüne göre bu küme bir birim elemana sahiptir.

$$\square e * x = x * e = x \quad \text{her } x \in S$$

$$\square 0 + x = x + 0 = x \quad \text{her } x \in I. \quad I = \{\dots, -3, -2, -1, 0, 1, 2, 3, \dots\}.$$

$$\square 1 * x = x * 1 = x \quad \text{her } x \in I. \quad I = \{\dots, -3, -2, -1, 0, 1, 2, 3, \dots\}.$$

5. *Ters Eleman (Inverse element)* : Aşağıda tanımlı özelliği sağlayan her $x \in S$ için bir $y \in S$ mevcutsa, bu S kümesi $*$ operatörüne göre bir ters elemana sahiptir.

$$\square x * y = e$$

$\square +$ operatörü I üzerinde, ($e = 0$), ters eleman özelliği gösterir

$\square a$ elemanın tersi $(-a)$, ($a + (-a) = 0$).

6. *Dağılma Kanunu (Distributive law)*:

$*$ ve $.$ operatörleri S kümesi üzerinde tanımlı olsunlar. $*$ operatörü $.$ operatörü üzerinde dağılma özelliği göstermesi için:

$$x * (y . z) = (x * y) . (x * z) \quad \text{Her } x, y, z \in S$$

Boolean Cebirsel Sistemi

- İkili değerler için cebri tanımlamak gerekmektedir.
- George Boole 1854 yılında ilk defa ortaya atmıştır.
- Boolean Cebri için Huntington Postulaları (1904):
- $B = \{0, 1\}$ ve iki ikili işlem, $+$ ve $\cdot$
  - operator $+$ ve operator $\cdot$ için **Kapalılık** Özelliği
  - operator $+$ için **birim eleman** 0 and operator $\cdot$ için 1
  - $+$ ve $\cdot$ operatörleri için **Değişim özelliği**

$$x+y = y+x, \quad x \cdot y = y \cdot x$$

$+$ operatörünün $\cdot$ üzerine ve $\cdot$ operatörünün $+$ üzerine **dağılma özelliği**

$$x \cdot (y+z) = (x \cdot y) + (x \cdot z) \quad \text{and} \quad x + (y \cdot z) = (x+y) \cdot (x+z)$$

Her x elemanının **tümleyeni** x' olsun $x+x'=1$, $x \cdot x'=0$

En az 2 ayırık eleman x ve y vardır ki $x \neq y$

Boolean Cebri

■ Terminoloji:

- *Literal*: Bir değişken veya tümleyeni

x, y, x', y'

- *Çarpım Terimi (Product term)*: $\cdot$ ile bağlanmış değişken grubu

- $x.y \quad x.y' \quad x'.y \quad x'.y'$

- *Toplam Terimi (Sum term)*: $+$ ile bağlanmış değişken grubu

$x+y \quad x+y' \quad x'+y \quad x'+y'$

İki-değerli Boolean Cebri Postulaları

- $B = \{0, 1\}$ ve iki ikili işlemler $+$ ve $\cdot$
- İşlem kuralları : AND , OR ve NOT.

AND

x	y	$x \cdot y$
0	0	0
0	1	0
1	0	0
1	1	1

OR

x	y	$x+y$
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	1

NOT

x	x'
0	1
1	0

1. Kapalılık ($+$ ve $\cdot$)

2. Birim elemanlar

(1) $+: 0$

(2) $\cdot : 1$

İki-değerli Boolean Cebri Postulaları

3. Değişim kanunları

4. Dağılma kanunları

x	y	z	$y+z$	$x \cdot (y+z)$	$x \cdot y$	$x \cdot z$	$(x \cdot y) + (x \cdot z)$
0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	1	1	0	0	0	0
0	1	0	1	0	0	0	0
0	1	1	1	0	0	0	0
1	0	0	0	0	0	0	0
1	0	1	1	1	0	1	1
1	1	0	1	1	1	0	1
1	1	1	1	1	1	1	1

İki-değerli Boolean Cebri Postulaları

5. Tümleme

- $x+x'=1 \rightarrow 0+0'=0+1=1; 1+1'=1+0=1$
- $x \cdot x'=0 \rightarrow 0 \cdot 0'=0 \cdot 1=0; 1 \cdot 1'=1 \cdot 0=0$

6. İki ayrık eleman varlığı 1 ve 0, $0 \neq 1$

■ Not

- İki elemanlı bir küme
- $+$: OR işlemi; $\cdot$: AND işlemi
- Tümleme operatörü NOT işlemi
- İkili Mantık iki değerli Boolean cebridir.

İkililik Prensibi 'Duality'

- İkilik prensibi önemli bir kavramdır. Bir ifade Boolaen Cebrinde tanımlı ise, bu ifadenin ikili karşılığında tanımlı bir ifadedir.
- Bir ifadenin ikili karşılığını bulmak için, orijinal ifadede + yerine . , . yerine +, 0 yerine 1, 1 yerine 0 konulur.
- İfadenin duali
$$a + (bc) = (a + b)(a + c)$$
$$a(b + c) = ab + ac$$

Temel Teoremler

Table 2.1

Postulates and Theorems of Boolean Algebra

Postulate 2	(a) $x + 0 = x$	(b) $x \cdot 1 = x$
Postulate 5	(a) $x + x' = 1$	(b) $x \cdot x' = 0$
Theorem 1	(a) $x + x = x$	(b) $x \cdot x = x$
Theorem 2	(a) $x + 1 = 1$	(b) $x \cdot 0 = 0$
Theorem 3, involution	$(x')' = x$	
Postulate 3, commutative	(a) $x + y = y + x$	(b) $xy = yx$
Theorem 4, associative	(a) $x + (y + z) = (x + y) + z$	(b) $x(yz) = (xy)z$
Postulate 4, distributive	(a) $x(y + z) = xy + xz$	(b) $x + yz = (x + y)(x + z)$
Theorem 5, DeMorgan	(a) $(x + y)' = x'y'$	(b) $(xy)' = x' + y'$
Theorem 6, absorption	(a) $x + xy = x$	(b) $x(x + y) = x$

Boolean Teoremleri

- Huntington'un postulları bazı kuralları tanımlar.

Post. 1: closure

Post. 2: (a) $x+0=x$, (b) $x \cdot 1=x$

Post. 3: (a) $x+y=y+x$, (b) $x \cdot y=y \cdot x$

Post. 4: (a) $x(y+z) = xy+xz$,
(b) $x+yz = (x+y)(x+z)$

Post. 5: (a) $x+x'=1$, (b) $x \cdot x'=0$

- Cebirsel ifadeleri değiştirmek için daha fazla kural gerekir.

- Teoremler postullardan türetilir.

- Teorem Nedir?

- Postullardan türetilen bir formül yada ifade
(veya diğer ispatlanmış teoremler)

- Boolean cebri temel teoremleri

- Teorem 1 (a): $x + x = x$ (b): $x \cdot x = x$

İspat: $x+x=x$

- Sadece Huntington postulları kullanarak

Huntington postulları

Post. 2: (a) $x+0=x$, (b) $x \cdot 1=x$

Post. 3: (a) $x+y=y+x$, (b) $x \cdot y=y \cdot x$

Post. 4: (a) $x(y+z) = xy+xz$,
(b) $x+yz = (x+y)(x+z)$

Post. 5: (a) $x+x'=1$, (b) $x \cdot x'=0$

- $x+x=x$ olduğunun gösterimi.

$$\begin{aligned}x+x &= (x+x) \cdot 1 && 2(b) \\&= (x+x)(x+x') && 5(a) \\&= x+xx' && 4(b) \\&= x+0 && 5(b) \\&= x && 2(a)\end{aligned}$$

- Teorem 1(a) yı ileriki ispatlarda kullanacağız.

İspat : $x \cdot x = x$

Huntington postulates:

Post. 2: (a) $x+0=x$, (b) $x \cdot 1=x$

Post. 3: (a) $x+y=y+x$, (b) $x \cdot y=y \cdot x$

Post. 4: (a) $x(y+z) = xy+xz$,
(b) $x+yz = (x+y)(x+z)$

Post. 5: (a) $x+x'=1$, (b) $x \cdot x'=0$

Th. 1: (a) $x+x=x$

■ $x \cdot x = x$ olduğunun gösterimi.

$$x \cdot x = xx+0 \quad 2(a)$$

$$= xx+xx' \quad 5(b)$$

$$= x(x+x') \quad 4(a)$$

$$= x \cdot 1 \quad 5(a)$$

$$= x \quad 2(b)$$

İspat: $x+1=1$

■ Teorem 2(a): $x + 1 = 1$

$$\begin{aligned}
 x + 1 &= 1 \cdot (x + 1) & 2(b) \\
 &= (x + x')(x + 1) & 5(a) \\
 &= x + x'1 & 4(b) \\
 &= x + x' & 2(b) \\
 &= 1 & 5(a)
 \end{aligned}$$

Huntington postulları:

Post. 2: (a) $x+0=x$, (b) $x \cdot 1=x$

Post. 3: (a) $x+y=y+x$, (b) $x \cdot y=y \cdot x$

Post. 4: (a) $x(y+z) = xy+xz$,
(b) $x+yz = (x+y)(x+z)$

Post. 5: (a) $x+x'=1$, (b) $x \cdot x'=0$

Th. 1: (a) $x+x=x$

■ Teorem 2(b): $x \cdot 0 = 0$ ikililik prensibi

■ Teorem 3: $(x')' = x$

□ Postula 5, x tümleyeni tanımlar, $x + x' = 1$ ve $x \cdot x' = 0$

□ x' tümleyeni $x = (x')'$

Kapsama Özelliği (Covering)

Teorem 6(a): $x + xy = x$

$$\begin{aligned}
 x + xy &= x \cdot 1 + xy && 2(b) \\
 &= x(1 + y) && 4(a) \\
 &= x(y + 1) && 3(a) \\
 &= x \cdot 1 && 2(a) \\
 &= x && 2(b)
 \end{aligned}$$

Huntington postulları:

Post. 2: (a) $x+0=x$, (b) $x \cdot 1=x$

Post. 3: (a) $x+y=y+x$, (b) $x \cdot y=y \cdot x$

Post. 4: (a) $x(y+z) = xy+xz$,
(b) $x+yz = (x+y)(x+z)$

Post. 5: (a) $x+x'=1$, (b) $x \cdot x'=0$

Th. 1: (a) $x+x=x$

Teorem 6(b): $x(x + y) = x$ *İkililik Özelliği*

Doğruluk Tablosu kullanark (diğer bir ispat yolu)

x	y	xy	$x+xy$
0	0	0	0
0	1	0	0
1	0	0	1
1	1	1	1

DeMorgan Teorem

- Teorem 5(a): $(x + y)' = x'y'$
- Teorem 5(b): $(xy)' = x' + y'$
- Doğruluk Tablosu yardımıyla ispat

x	y	x'	y'	$x+y$	$(x+y)'$	$x'y'$	xy	$x'+y'$	$(xy)'$
0	0	1	1	0	1	1	0	1	1
0	1	1	0	1	0	0	0	1	1
1	0	0	1	1	0	0	0	1	1
1	1	0	0	1	0	0	1	0	0

Yutma Teoremi

1. $xy + x'z + yz = xy + x'z$
2. $(x+y) \cdot (x'+z) \cdot (y+z) = (x+y) \cdot (x'+z) \text{ -- (dual)}$

■ İspatı:

$$\begin{aligned} xy + x'z + yz &= xy + x'z + (x+x')yz \\ &= xy + x'z + xyz + x'yz \\ &= (xy + xyz) + (x'z + x'zy) \\ &= xy + x'z \end{aligned}$$

(İkililik prensibi ile diğer teoremi (2) ispatlayınız).

- Boolean İfadelerini değerlendirmek için kullanılır:

- Parantez

- NOT

- AND

- OR

- Örnekler:

$$x y' + z$$

$$(x y + z)'$$

Boolean Fonksiyonları:

■ Bir Boolean Fonksiyonu

- İkili Değişkenler
- İkili Operatörler OR ve AND
- Tekil Operatör NOT
- Parantezler

■ Örnekler:

- $F_1 = x y z'$
- $F_2 = x + y'z$
- $F_3 = x' y' z + x' y z + x y'$
- $F_4 = x y' + x' z$

Boolean Fonksiyonları

- 2^n girişli Doğruluk Tablosu (truth table)

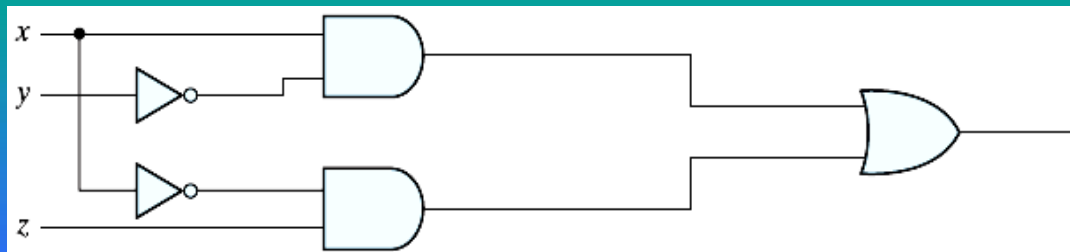
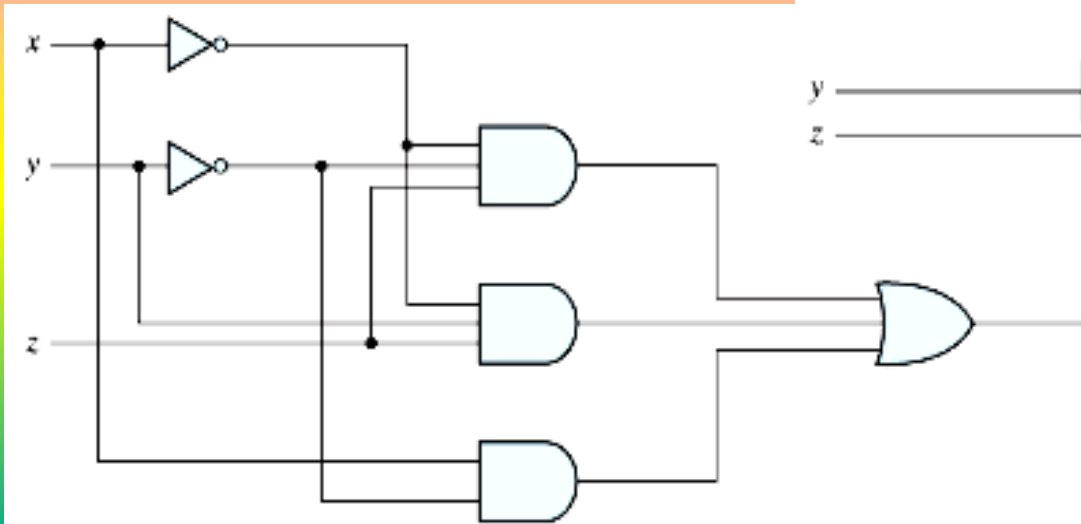
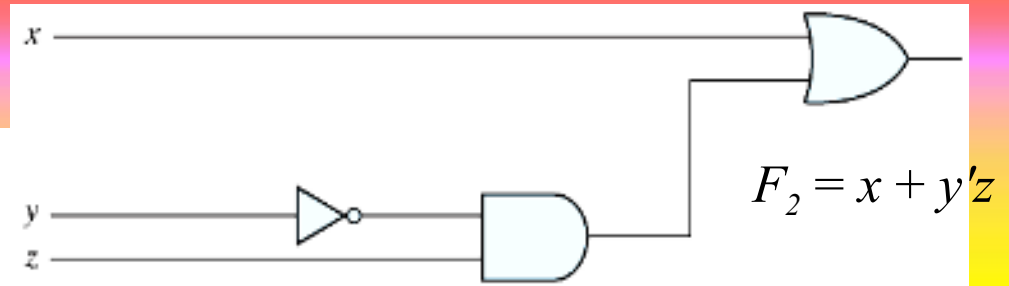
x	y	z	F_1	F_2	F_3	F_4
0	0	0	0	0	0	0
0	0	1	0	1	1	1
0	1	0	0	0	0	0
0	1	1	0	0	1	1
1	0	0	0	1	1	1
1	0	1	0	1	1	1
1	1	0	1	1	0	0
1	1	1	0	1	0	0

- İki Boolean fonksiyonu aynı doğruluk tablosuna sahipse bu fonksiyonların cebirsel ifadeleri de aynıdır.
- $F_3 = F_4$

Boolean Fonksiyonları

■ Lojik kapılarla gerçekleştirme

■ F_4 çok daha ekonomiktir.

$$F_3 = x'y'z + x'yz + xy'$$

$$F_4 = xy' + x'z$$

Cebirsel Manüplasyon

- Boolean ifadelerini minimize etmek için,
  - **Literal**: Tek değişken (bir kapının bir girişi)
  - **Term**: Bir kapılı gerçekleştirme
  - Literal veya term sayısını minimize etmek → daha az kapılı bir devre
  - Belirli bir kuralı yok

■ Example 2.1

1. $x(x'+y) = xx' + xy = 0 + xy = xy$
2. $x + x'y = (x+x')(x+y) = 1(x+y) = x+y$
3. $(x+y)(x+y') = x + xy + xy' + yy' = x(1+y+y') = x$
4. $xy + x'z + yz = xy + x'z + yz(x+x') = xy + x'z + yzx + yzx' = xy(1+z) + x'z(1+y) = xy + x'z$
5. $(x+y)(x'+z)(y+z) = (x+y)(x'+z)$, ikililik prensibi (duality).

Yutma teoremi

Bir Fonksiyonun Tümleyeni

□ By DeMorgan's theorem

$$\square (A+B+C)' = (A+X)'$$

let $B+C = X$

$$= A'X'$$

by theorem 5(a) (DeMorgan's)

$$= A'(B+C)'$$

substitute $B+C = X$

$$= A'(B'C')$$

by theorem 5(a) (DeMorgan's)

$$= A'B'C'$$

by theorem 4(b) (associative)

■ *Genelleştirme: Bir fonksiyon ifadesinde AND ve OR operatörleri yer değiştirilerek ve her değişkenin tümleyeni alınarak fonksiyonun tümleyeni bulunur.*

$$\square (A+B+C+D+ \dots +F)' = A'B'C'D' \dots F'$$

$$\square (ABCD \dots F)' = A' + B' + C' + D' \dots + F'$$

Örnekler

■ Örnek 2.2

$$\square F_1' = (x'yz' + x'y'z)' = (x'yz')' (x'y'z)' = (x+y'+z) (x+y+z')$$

$$\begin{aligned}\square F_2' &= [x(y'z'+yz)]' = x' + (y'z'+yz)' = x' + (y'z')' (yz)' \\ &= x' + (y+z) (y'+z') \\ &= x' + yz' + y'z\end{aligned}$$

■ Örnek 2.3: daha basit bir prosedür

□ Fonksiyonun dualini al ve her değişkeni tümleyenini koy.

1. $F_1 = x'yz' + x'y'z.$

Dual $F_1 \quad (x'+y+z') (x'+y'+z).$

Değişken tümleme : $(x+y'+z)(x+y+z') = F_1'$

2. $F_2 = x(y'z' + yz).$

Dual $F_2 \quad x+(y'+z') (y+z).$

Değişken tümleme : $x'+(y+z)(y'+z') = F_2'$

2.6 Kanonik ve Standard Formlar

Standart Çarpımlar (***Minterms***) ve Standart Toplamlar (***Maxterms***)

- Minterm: Normal veya tümlleme formunda bulunan tüm değişkenleri içeren bir AND terimidir.
  - Örnek, 2 ikili değişken x ve y ile oluşturulan mintermler
    - $xy, xy', x'y, x'y'$
  - n değişken ile 2^n minterm oluşturulabilir.
- Maksterm : Bir OR terimi
  - Örnek, 2 ikili değişken x ve y ile oluşturulan makstermler
    - $x+y, x+y', x'+y, x'+y'$
  - n değişken ile 2^n maksterm oluşturulabilir.

Minterm ve Makstermler

- Her *maksterm* ona karşı gelen mintermin tümleyenidir ve tersi de doğrudur.

Table 2.3

Minterms and Maxterms for Three Binary Variables

<i>x</i>	<i>y</i>	<i>z</i>	Minterms		Maxterms	
			Term	Designation	Term	Designation
0	0	0	$x'y'z'$	m_0	$x + y + z$	M_0
0	0	1	$x'y'z$	m_1	$x + y + z'$	M_1
0	1	0	$x'yz'$	m_2	$x + y' + z$	M_2
0	1	1	$x'yz$	m_3	$x + y' + z'$	M_3
1	0	0	$xy'z'$	m_4	$x' + y + z$	M_4
1	0	1	$xy'z$	m_5	$x' + y + z'$	M_5
1	1	0	xyz'	m_6	$x' + y' + z$	M_6
1	1	1	xyz	m_7	$x' + y' + z'$	M_7

Minterm ve Makstermler

- Bir Boolean fonksiyonu doğruluk tablosu veya minterm (veya maksterm) cinsinden ifade edilebilir:
  - Minterm toplamları
  - $f_1 = x'y'z + xy'z' + xyz = m_1 + m_4 + m_7$
  - $f_2 = x'yz + xy'z + xyz' + xyz = m_3 + m_5 + m_6 + m_7$

Table 2.4

Functions of Three Variables

x	y	z	Function f_1	Function f_2
0	0	0	0	0
0	0	1	1	0
0	1	0	0	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	1

Minterm ve Makstermler

- Bir Boolean fonksiyonun tümleyeni
  - fonksiyonu 0 yapan mintermler
  - $f_1' = m_0 + m_2 + m_3 + m_5 + m_6 = x'y'z' + x'yz' + x'yz + xy'z + xyz'$
  - $f_1 = (f_1)'$
  - $= (x+y+z)(x+y'+z)(x+y'+z')(x'+y+z')(x'+y'+z) = M_0 M_2 M_3 M_5 M_6$
  - $f_2 = (x+y+z)(x+y+z')(x+y'+z)(x'+y+z) = M_0 M_1 M_2 M_4$
- Bir Boolean fonksiyonu aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:
  - Mintermlerin toplamı. (toplama OR işlemi anlamında)
  - Makstermlerin çarpımı (çarpım AND işlemi anlamında).
  - Bu durumdaki Boolean Fonksiyonları Kanonik Formdadırlar.

Mintermlerin Toplamı

- n Boolean değişkenli fonksiyon 2^n minterm ile ifade edilebilir.
- Örnek 2.4: $F = A + BC'$ fonksiyonunu.
  - $F = A + B'C = A(B + B') + B'C = AB + AB' + B'C = AB(C + C') + AB'(C + C') + (A + A')B'C = ABC + ABC' + AB'C + AB'C' + A'B'C$
  - $F = A'B'C + AB'C' + AB'C + ABC' + ABC = m_1 + m_4 + m_5 + m_6 + m_7$
  - $F(A, B, C) = \Sigma(1, 4, 5, 6, 7)$
- Yada doğruluk tablosu yapılarak aynı ifade doğrudan elde edilir.

Table 2.5

Truth Table for $F = A + B'C$

A	B	C	F
0	0	0	0
0	0	1	1
0	1	0	0
0	1	1	0
1	0	0	1
1	0	1	1
1	1	0	1
1	1	1	1

Makstermlerin çarpımı

□ *Dağılma özelliğini kullanarak:*

□ $x + yz = (x + y)(x + z) = (x+y+zz')(x+z+yy') = (x+y+z)(x+y+z')$
 $(x+y'+z)$

■ Örnek 2.5: $F = xy + x'z$

□ $F = xy + x'z = (xy + x')(xy + z) = (x+x')(y+x')(x+z)(y+z) = (x'+y)$
 $(x+z)(y+z)$

□ $x'+y = x' + y + zz' = (x'+y+z)(x'+y+z')$

□ $F = (x+y+z)(x+y'+z)(x'+y+z)(x'+y+z') = M_0M_2M_4M_5$

□ $F(x, y, z) = \Pi(0, 2, 4, 5)$

Kanonik Formlar arasındaki dönüşüm

- Minterm toplamı olarak ifade edilen bir fonksiyonun tümleyeni orijinal fonksiyonda görünmeyen mintermlerin toplamına eşittir:
  - $F(A, B, C) = \Sigma(1, 4, 5, 6, 7)$
  - Buradan , $F'(A, B, C) = \Sigma(0, 2, 3)$
  - DeMorgan teoremi ile
$$F(A, B, C) = \Pi(0, 2, 3)$$
$$F'(A, B, C) = \Pi(1, 4, 5, 6, 7)$$
  - $m_j' = M_j$
  - Mintermlerin toplamı = Makstermlerin çarpımı
  - Σ ve Π sembolleri değiştirilerek fonksiyon tümleyeni bulunabilir
  - Σ fonksiyonu 1 yapan mintermlerden
  - Π fonksiyonu 0 yapan makstermlerden

■ Örnek

□ $F = xy + x'z$

□ $F(x, y, z) = \Sigma(1, 3, 6, 7)$

□ $F(x, y, z) = \Pi(0, 2, 4, 6)$

Table 2.6

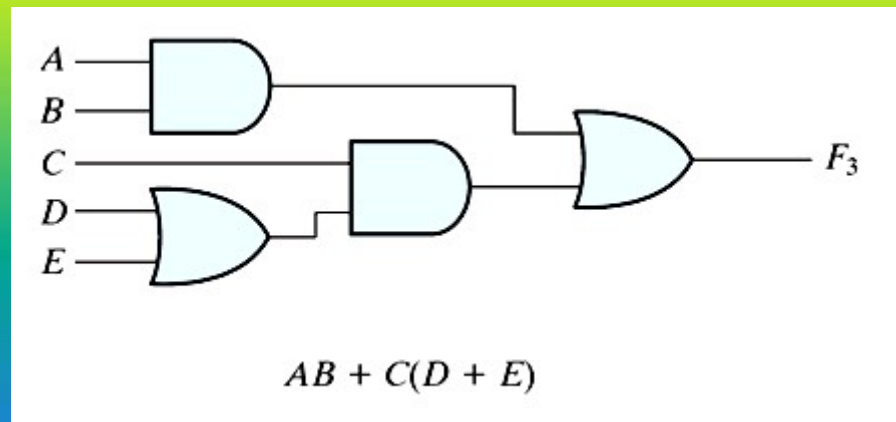
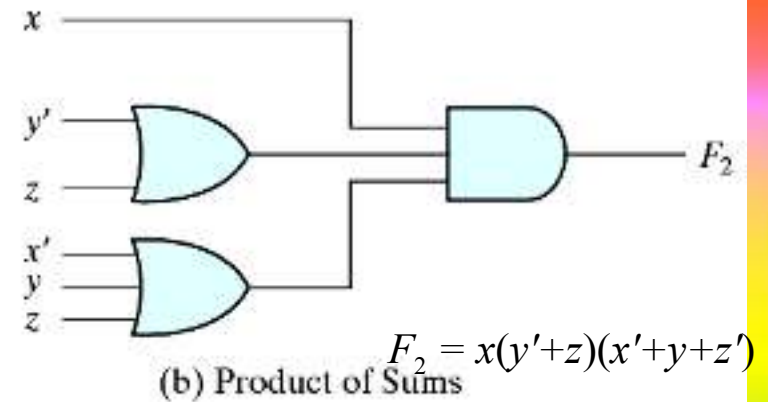
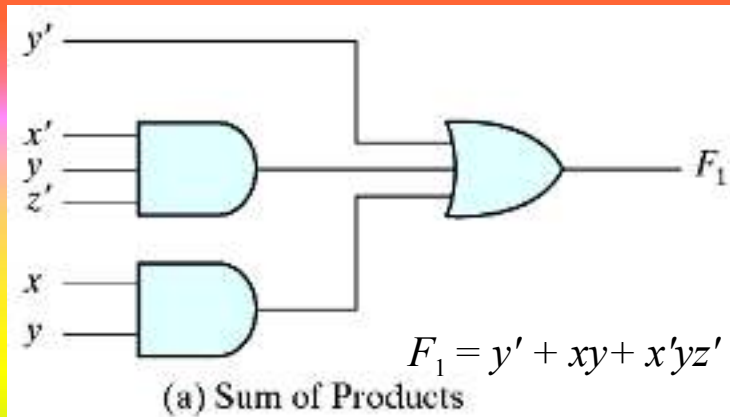
Truth Table for $F = xy + x'z$

x	y	z	F
0	0	0	0
0	0	1	1
0	1	0	0
0	1	1	1
1	0	0	0
1	0	1	0
1	1	0	1
1	1	1	1

Standart Formlar

- Kanonik formlar minterm veya maksterm formunda ifadedir.
- Standard formlar: 1, 2 veya herhangi sayıda değişkenden oluşan fonksiyon terimlerini içerir.
  - Çarpımların Toplamı: $F_1 = y' + xy + x'yz'$
  - Toplamların Çarpımı : $F_2 = x(y'+z)(x'+y+z')$
  - $F_3 = A'B'CD + ABC'D'$

Gerçekleme

2.7 Diğer Lojik İşlemler

- n değişkenli doğruluk tablosunda 2^n satır
- 2^{2^n} fonksiyon tanımlanabilir
- $n=2$ için 16 fonksiyon

Table 2.7

Truth Tables for the 16 Functions of Two Binary Variables

x	y	F_0	F_1	F_2	F_3	F_4	F_5	F_6	F_7	F_8	F_9	F_{10}	F_{11}	F_{12}	F_{13}	F_{14}	F_{15}
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1
0	1	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1
1	0	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1
1	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1

Boolean İfadeleri

Table 2.8

Boolean Expressions for the 16 Functions of Two Variables

Boolean Functions	Operator Symbol	Name	Comments
$F_0 = 0$		Null	Binary constant 0
$F_1 = xy$	$x \cdot y$	AND	x and y
$F_2 = xy'$	x/y	Inhibition	x , but not y
$F_3 = x$		Transfer	x
$F_4 = x'y$	y/x	Inhibition	y , but not x
$F_5 = y$		Transfer	y
$F_6 = xy' + x'y$	$x \oplus y$	Exclusive-OR	x or y , but not both
$F_7 = x + y$	$x + y$	OR	x or y
$F_8 = (x + y)'$	$x \downarrow y$	NOR	Not-OR
$F_9 = xy + x'y'$	$(x \oplus y)'$	Equivalence	x equals y
$F_{10} = y'$	y'	Complement	Not y
$F_{11} = x + y'$	$x \subset y$	Implication	If y , then x
$F_{12} = x'$	x'	Complement	Not x
$F_{13} = x' + y$	$x \supset y$	Implication	If x , then y
$F_{14} = (xy)'$	$x \uparrow y$	NAND	Not-AND
$F_{15} = 1$		Identity	Binary constant 1

2.8 Dijital Lojik Kapılar

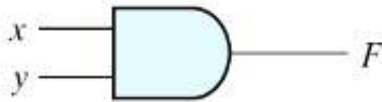

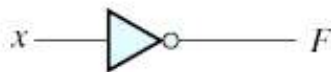
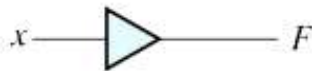
- Boolean ifadeleri: AND, OR ve NOT işlemleri
- Diğer lojik işlemlerin kapılarını oluşturulması
  - Ekonomik ve gerçekleştirilebilirlik
  - Kapı girişlerini genişletmek imkanı;
  - İkili işlemlerin temel özellikleri (değişme ve birleşme);
  - Boolean fonksiyonunu gerçeklemek için kapı yeteneği.

Standart Kapılar

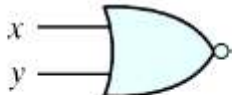
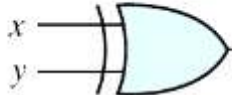
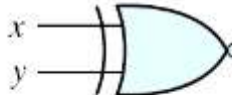
- 16 adet fonksiyonu hatırlayın (38 nolu slayt)
- Sabit fonksiyonlar(F_0 ve F_{15}).
- 2 kez tekrarlı fonksiyonlar (F_4 , F_5 , F_{10} and F_{11}).
- F_4 ile F_2 , F_5 F_3 , F_{10} F_{12} , F_{11} ile F_{13}
- (F_2) ve (F_{13}) değişme ve birleşme özelliğine uymuyor.
- (F_2) $x.y' \neq y.x'$
- Standart Kapılar: Tümleme (F_{12}), transfer (F_3), AND (F_1), OR (F_7), NAND (F_{14}), NOR (F_8), XOR (F_6), ve eşdeğerlik (XNOR) (F_9)
- Transfer: buffer (kapının diğer kapıları sürme yeteneğini artırır.).

Lojik Kapı Özeti

Name	Graphic symbol	Algebraic function	Truth table															
AND		$F = xy$	<table><tr><th>x</th><th>y</th><th>F</th></tr><tr><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>0</td><td>1</td><td>0</td></tr><tr><td>1</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>1</td><td>1</td><td>1</td></tr></table>	x	y	F	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1	1	1
x	y	F																
0	0	0																
0	1	0																
1	0	0																
1	1	1																
OR		$F = x + y$	<table><tr><th>x</th><th>y</th><th>F</th></tr><tr><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>0</td><td>1</td><td>1</td></tr><tr><td>1</td><td>0</td><td>1</td></tr><tr><td>1</td><td>1</td><td>1</td></tr></table>	x	y	F	0	0	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1
x	y	F																
0	0	0																
0	1	1																
1	0	1																
1	1	1																
Inverter		$F = x'$	<table><tr><th>x</th><th>F</th></tr><tr><td>0</td><td>1</td></tr><tr><td>1</td><td>0</td></tr></table>	x	F	0	1	1	0									
x	F																	
0	1																	
1	0																	
Buffer		$F = x$	<table><tr><th>x</th><th>F</th></tr><tr><td>0</td><td>0</td></tr><tr><td>1</td><td>1</td></tr></table>	x	F	0	0	1	1									
x	F																	
0	0																	
1	1																	

Lojik Kapı Özeti

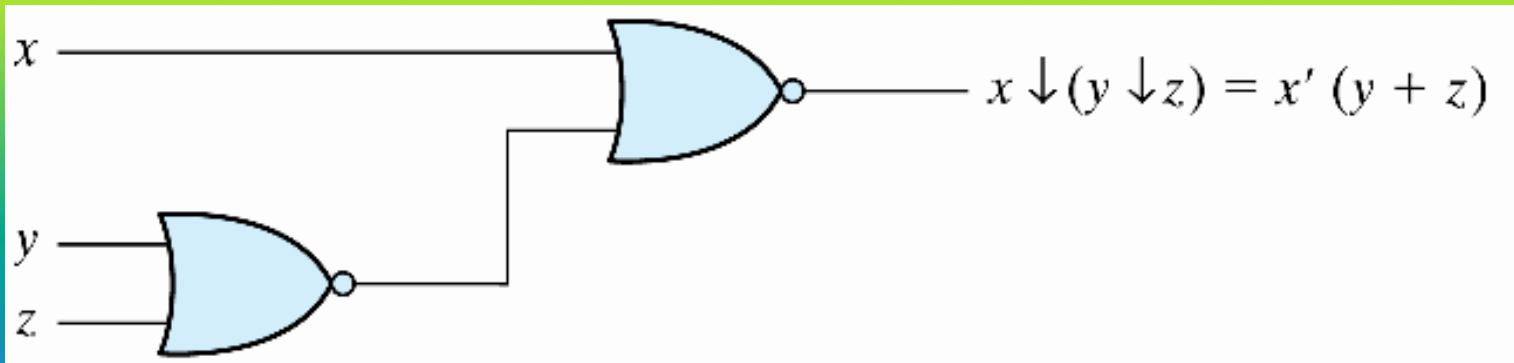
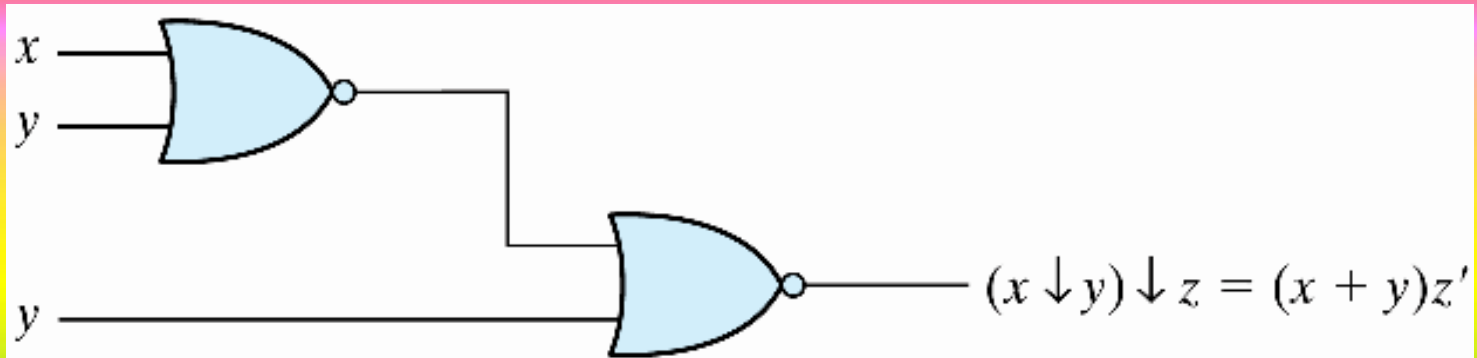
NAND	 $F = (xy)'$	<table> <tr> <th>x</th><th>y</th><th>F</th></tr> <tr><td>0</td><td>0</td><td>1</td></tr> <tr><td>0</td><td>1</td><td>1</td></tr> <tr><td>1</td><td>0</td><td>1</td></tr> <tr><td>1</td><td>1</td><td>0</td></tr> </table>	x	y	F	0	0	1	0	1	1	1	0	1	1	1	0
x	y	F															
0	0	1															
0	1	1															
1	0	1															
1	1	0															
NOR	 $F = (x + y)'$	<table> <tr> <th>x</th><th>y</th><th>F</th></tr> <tr><td>0</td><td>0</td><td>1</td></tr> <tr><td>0</td><td>1</td><td>0</td></tr> <tr><td>1</td><td>0</td><td>0</td></tr> <tr><td>1</td><td>1</td><td>0</td></tr> </table>	x	y	F	0	0	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0
x	y	F															
0	0	1															
0	1	0															
1	0	0															
1	1	0															
Exclusive-OR (XOR)	 $F = xy' + x'y$ $= x \oplus y$	<table> <tr> <th>x</th><th>y</th><th>F</th></tr> <tr><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr> <tr><td>0</td><td>1</td><td>1</td></tr> <tr><td>1</td><td>0</td><td>1</td></tr> <tr><td>1</td><td>1</td><td>0</td></tr> </table>	x	y	F	0	0	0	0	1	1	1	0	1	1	1	0
x	y	F															
0	0	0															
0	1	1															
1	0	1															
1	1	0															
Exclusive-NOR or equivalence	 $F = xy + x'y'$ $= (x \oplus y)'$	<table> <tr> <th>x</th><th>y</th><th>F</th></tr> <tr><td>0</td><td>0</td><td>1</td></tr> <tr><td>0</td><td>1</td><td>0</td></tr> <tr><td>1</td><td>0</td><td>0</td></tr> <tr><td>1</td><td>1</td><td>1</td></tr> </table>	x	y	F	0	0	1	0	1	0	1	0	0	1	1	1
x	y	F															
0	0	1															
0	1	0															
1	0	0															
1	1	1															

Çoklu Girişler

- Çoklu giriş genişletme
  - Bir kapı çoklu girişlere genişletilebilir:
  - İkili işlemleri değişme ve birleşme özelliklerini sağlıyorsa;
  - AND ve OR değişme ve birleşme özelliklerini sağlar
    - OR
      - $x+y = y+x$
      - $(x+y)+z = x+(y+z) = x+y+z$
    - AND
      - $xy = yx$
      - $(x y)z = x(y z) = x y z$

Çoklu Girişler

- NAND ve NOR değişme özelliğini sağlar fakat birleşme özelliğine uymaz → Genişletilemez

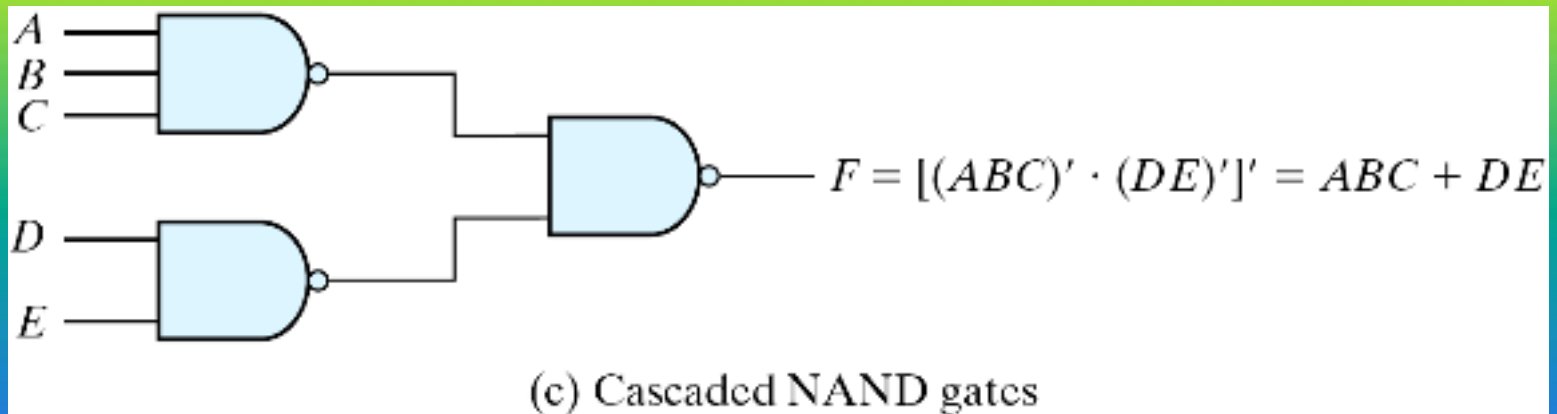
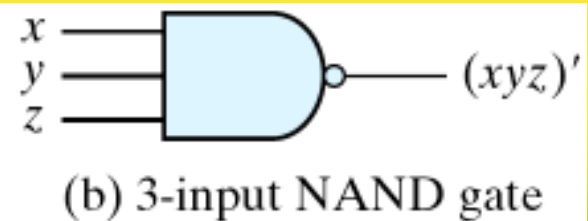
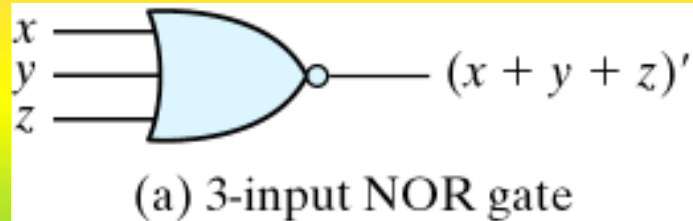

NOR işlemi birleşme özelliğini sağlamaz

$$(x \downarrow y) \downarrow z \neq x \downarrow (y \downarrow z)$$

Çoklu Girişler

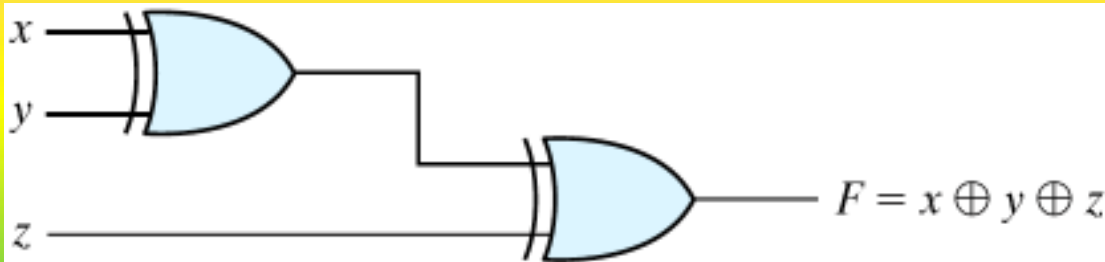
- ❑ Çok girişli NOR = OR kapısının tümleyeni
- ❑ Çok girişli NAND = AND kapısının tümleyeni
- ❑ Kaskad NAND = çarpımların toplamı
- ❑ Kaskad NOR = toplamaların çarpımı

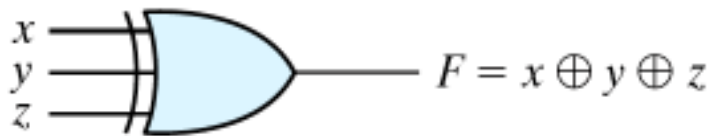
Çok girişli ve Kaskad NOR ve NAND kapıları

Çoklu Girişler

- ❑ XOR ve XNOR kapıları değişme ve birleşme özelliklerini sağlarlar.
- ❑ Çok girişli XOR gerçekleştirilebilir
- ❑ XOR bir teklik belirleme fonksiyonudur.:
- ❑ Girişleri tek sayıda 1 içeriyorsa çıkış 1

(a) Using 2-input gates

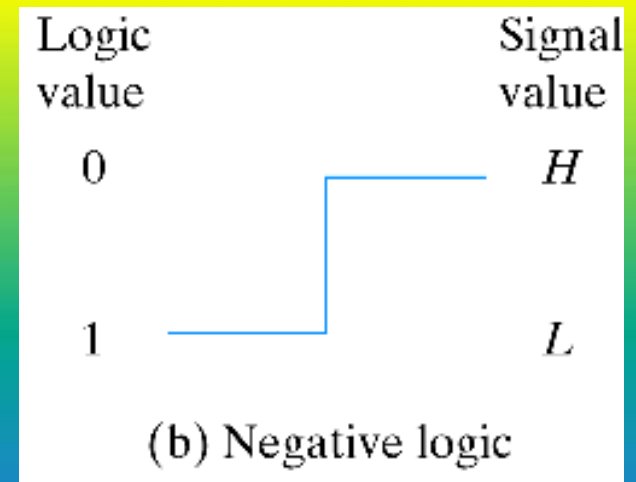
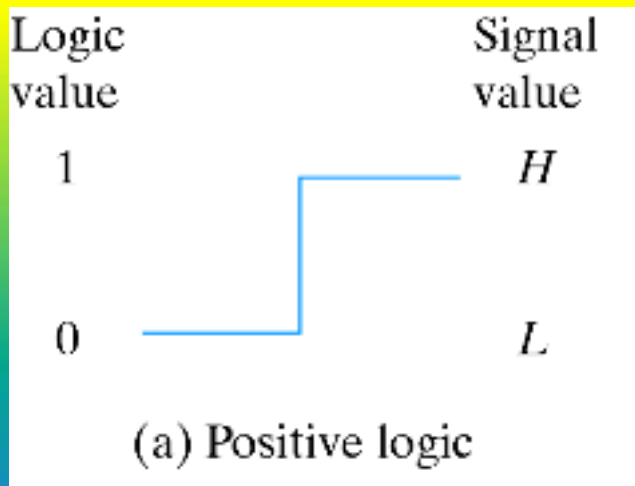
(b) 3-input gate

x	y	z	F
0	0	0	0
0	0	1	1
0	1	0	1
0	1	1	0
1	0	0	1
1	0	1	0
1	1	0	0
1	1	1	1

(c) Truth table

Pozitif ve Negatif Lojik

- Pozitif ve Negatif Lojik
  - İki işaret değeri $\Leftrightarrow$ iki lojik seviye
  - Pozitif lojik $H=1$; $L=0$
  - Negatif lojik $H=0$; $L=1$

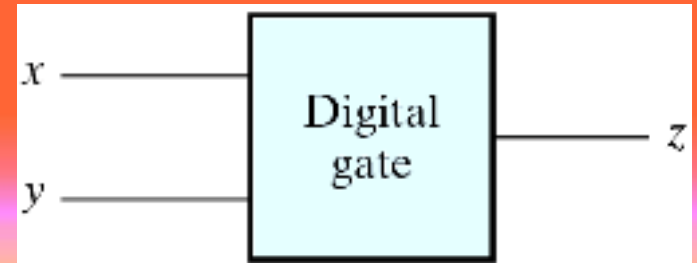

Lojik Seviyeler

Pozitif ve Negatif Lojik

x	y	z
L	L	L
L	H	L
H	L	L
H	H	H

(a) Truth table with H and L

(b) Gate block diagram

TTL kapı düşünelim

Bir pozitif lojik AND kapısı

Bir negatif lojik OR kapısı

Bu derste pozitif lojik kullanılacaktır.

x	y	z
0	0	0
0	1	0
1	0	0
1	1	1

(c) Truth table for positive logic

(d) Positive logic AND gate

x	y	z
1	1	1
1	0	1
0	1	1
0	0	0

(e) Truth table for negative logic

(f) Negative logic OR gate

2.9 Entegre Devreler

Tümleştirme Seviyesi

- IC (a chip)
- Örnekler
  - Küçük çapta tümleştirme
Small-scale Integration (SSI): < 10 kapı
  - Orta çapta tümleştirme
Medium-scale Integration (MSI): $10 \sim 100$ kapı
  - Büyük çapta tümleştirme
Large-scale Integration (LSI): $100 \sim xk$ kapı
  - Çok büyük çapta tümleştirme
Very Large-scale Integration (VLSI): $> xk$ kapı
- VLSI
  - Küçük boyut   Düşük güç tüketimi
  - Düşük fiyat   Yüksek güvenilirlik
  - Low power consumption   Yüksek hız

Dijital Lojik Aileler

- Kullandıkları Devre teknolojisi
  - TTL: transistor-transistor logic
  - ECL: emitter-coupled logic (high speed, high power consumption)
  - MOS: metal-oxide semiconductor (NMOS, high density)
  - CMOS: complementary MOS (low power)
  - BiCMOS: high speed, high density

Dijital Lojik Aileler

- ❑ KARAKTERİSTİKLERİ
- ❑ Çıkış Yelpazesi: (Fan-out) Tipik bir kapı çıkışının sürebileceği kapı girişi sayısı
- ❑ Güç tüketimi (Power dissipation)
- ❑ İletim Gecikmesi (propagation delay): işaretin girişten çıkışa ortalama iletim süresi
- ❑ Gürültü Bağışıklığı (Noise margin):
- ❑ Devre çıkışında istenmeyen değişime neden olan dış kaynaklı minimum gürültü gerilimi

CAD

- CAD – Computer-Aided Design
  - Millions of transistors
  - Computer-based representation and aid
  - Automatic the design process
  - Design entry
    - Schematic capture
    - HDL – Hardware Description Language
      - Verilog, VHDL
  - Simulation
  - Physical realization
    - ASIC, FPGA, PLD

Chip Design

- Why is it better to have more gates on a single chip?
  - Easier to build systems
  - Lower power consumption
  - Higher clock frequencies
- What are the drawbacks of large circuits?
  - Complex to design
  - Chips have design constraints
  - Hard to test
- Need tools to help develop integrated circuits
  - Computer Aided Design (CAD) tools
  - Automate tedious steps of design process
  - Hardware description language (HDL) describe circuits
  - VHDL (see the lab) is one such system